

GRUP REHBERLİĞİNİN LİSE 1. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN ALAN TERCİHLERİNDE GERÇEKÇİ DAVRANMALARINA ETKİSİ

Davut AYDIN

Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı, Kırşehir/TÜRKİYE

Geliş Tarihi: 27.02.2007

Yayına Kabul Tarihi: 27.04.2007

ÖZET

Bu araştırmada, grup rehberliğinin lise 1.sınıf öğrencilerinin alan tercihlerinde gerçekçi davranmalarına etkisi incelenmiştir. Araştırma, 2001-2002 eğitim-öğretim yılında Ankara Özel Ferda lisesinde öğrenim gören lise 1.sınıf öğrencileri arasından yansız olarak seçilmiş 40 denekle yürütülmüştür. Bu araştırmada öntest- sontest kontrol gruplu desen kullanılmıştır.

Araştırmada gerçekçi alan tercihi yapma grup rehberliği programı, ağırlıklı olarak bilişsel-davranışçı yaklaşım temel alınarak; bilgilendirmeye ve etkileşime dayalı olarak hazırlanmış bir programdır.

Araştırmada öğrencilere Kuzgun tarafından geliştirilen Öğrenci Değerlendirme Ölçeği (ÖDÖ) uygulanmıştır. Elde edilen verilerin analizinde t-testi kullanılmıştır.

Araştırmanın bulguları, deney grubundaki öğrencilerin deney sonrası algılanan yetenek puanlarının, ölçüt olarak alınan gözlenen yetenek puanlarına, uygulanan grup rehberliği programının etkisiyle yaklaştığını, kontrol grubundaki öğrencilerin puanlarının ise değişmediğini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Lise öğrencisi, grup rehberliği, mesleki rehberlik, gerçekçi alan tercihi, yetenek.

THE EFFECTIVENESS OF A GROUP GUIDANCE PROGRAM ON THE REALISTIC FIELD CHOICE AMONGST FIRST YEAR HIGH SCHOOL STUDENTS

ABSTRACT

In this research, the effectiveness of a group guidance program in terms of assisting first year high school students to choose realistically their study field was examined.

The research was carried out with 40 pupils who were randomly selected among the first year Özel Ferda Lisesi pupils, in Ankara, during the academic year 2001-2002.

The subjects were separated to two groups: the experimental group which attended the group guidance program and the control group which did not. Both groups were tested before the guidance program was implemented and after.

The program developed by the researcher, was mainly based on cognitive-behavioural approach with a substantial emphasis on informational and interactional techniques.

The independent variable of the research was the group guidance program that was applied to the experimental group. The dependent variable of the study was students' aptitude points.

The program consisted of 12 sessions and it was administered every five days. Each session lasted for about 90 minutes. After the last session of the program, the student evaluation scale, which was developed by Kuzgun, was given to both the experimental and the control group members. In order to test this hypothesis the dependent-samples t-test was used.

The results indicated that the experimental group members' score both in the aptitude test become closer to their teachers rating after the group guidance program while the control group members score did not change from the first to the second application of the test.

Key Words: group guidance, high school students, job guidance, choose realistically, aptitude.

1. GİRİŞ

Bireyin geleceğini biçimlendiren en önemli kararlarından birisi, gireceği meslekle ilgili tercihidir. Bireyin kendine uygun bir meslek seçmesi, kendini mutlu edeceği gibi, toplumun kalkınmasında da ciddi katkılarda bulunmasına zemin hazırlayacaktır. Bireyin kendine uygun mesleği tercih edebilmesi için, bireysel özelliklerinin, toplumun kendisine sağladığı eğitim olanaklarının ve mesleklerin farkında olması gerekmektedir.

Yeteneklerin tanımlanıp ölçülmesi, istek ve gereksinimlerin gerisindeki dinamiklerin belirlenmesi konusunda rehberlik ve psikolojik danışma biliminin verileri giderek zenginleşmekte ve bireye ilişkin bilgimiz giderek artmaktadır. Aynı biçimde meslek ve eğitim seçeneklerinin her birini, gerektirdiği nitelikler ve sağladığı olanaklar açısından inceleyen kurumlar da hızla artmaktadır. Bu kaynaklardan elde edilen bilgilere dayanarak, bireye meslek seçiminde yardımcı olan rehberlik hizmetleri de eğitimde bir hizmet alanı olarak gelişmektedir.

Çağdaş rehberlik yaklaşımları, bireyin meslek tercihi yaparken yetenek ve gereksinimlerini fark edebilmesini ve bunları karşılayacak meslekleri belirleyerek bunlar arasından kendine en uygun olanı tercih edebilmesini önemle vurgulamaktadırlar.

Rehberlik hizmetleri bireysel ve grup rehberliği olarak iki biçimde verilebilir.

Grup rehberliği yaşantısı, açıklık, dürüstlük, bilgi verme, bireysel sorumluluk, duyguları anlama, benliğinin ve fiziksel özelliklerinin farkında olmaya önem vermektedir. Bu yaşantı içerisinde kurulan etkileşim ise, bireysel kapasitenin daha iyi kullanılmasına yönelik olan terapötik bir yardım ve bir tür eğitimidir. Birey, grup rehberliği yaşantısındaki etkileşim ile kendini daha fazla tanıma olanağı bularak, gizil güçlerinin, yetenek ve gereksinimlerinin farkına varabilmektedir. Grup rehberliği yaşantısındaki paylaşma ortamı, bireyin problemlerini çözmede yeni yollar bulmasına da yardımcı olabilmektedir. Grup rehberliği sürecinde birey, kişiler arası ilişkilerde kendini sınyarak sosyal bir ortamda kişiliğini daha fazla tanıma olanağı bulabilmektedir (Schutz, 1962, akt. Ülkü, 1976, Şahin, 1997).

Yapılan araştırmalar, grup rehberliğinin, kendini ve çevreyi tanımadan içtepisel karar veren bireylerin mantıklı, etkili ve gerçekçi tercih yapma becerileri kazanmalarında yararlı olacağını göstermektedir (Mendonca ve Siess,1976; Krumboltz ve ark.,1986; Gelatt, 1989; Kivlighan, 1990; Meier, 1991).

Grup rehberliği yaşantısında bireyin kendini daha gerçekçi tanıyabilmesi için uygun ortam sunulmakta ve bu ortam içinde

bireyin kendini tanınması başlıca şu dört yolla gerçekleşmektedir; 1) Bireyin, kendisiyle ilgili (kendini betimlerken) kullandığı ifadeler yoluyla kendini tanınması, 2) Bireyin, özelliklerine ilişkin çevresinden aldığı geribildirimler yoluyla kendini tanınması. Bu araştırmada da, grup rehberliğinin lise 1.sınıf öğrencilerinin kendilerini daha gerçekçi tanımaları ve böylece alan tercihlerinde daha gerçekçi davranmaları üzerindeki etkililiği ele alınmıştır. Çünkü lise 1.sınıf öğrencileri bir ergen grubudur bu nedenle de, grup rehberliği yaşantısı sırasında aldıkları geri bildirimlerle kendilerini diğer üyelerle kıyaslayıp kendilerine ilişkin daha gerçekçi bilgilere sahip olabilmektedirler. Çünkü ergenler için akranlarının geri bildirimleri kendilerini tanımaları bakımından gerekli ve önemlidir. 3) Bireye, uygulanan envanterler yoluyla bireyin kendini tanınması. Bu yöntemde de bireyin kendini daha fazla tanıyabilmesi için bireye çok sayıda etkinlik adı verilir ve bu etkinliklere karşı tepkileri sorulur. Bu tepkiler genellikle hoşlanma ya da hoşlanmama türünden tepkilerdir. Bireyin verdiği tepkilerdeki gruplaşmalara bakılarak bireyin kendine ilişkin daha fazla bilgi sahibi olması sağlanır. 4) Bireye, uygulanan testler yoluyla bireyin kendini tanınması. Bu yöntemde ise, bireyin her hangi bir özelliği, öncelikle o özellik ile ilgili işlerdeki başarısı göz önüne alınarak değerlendirilir.

Konuyla ilgili araştırma sonuçları ve görüşlerden anlaşılmaktadır ki, grup rehberliği, gerçekçi ve mantıklı karar verme davranışları yeterli düzeyde olmayan bireylerin, yeteneklerine ilişkin algılarının gerçeklik düzeyinin artmasına ve böylece kendilerini daha gerçekçi tanımalarına yardımcı olmaktadır.

Bireylerin karar verme durumuyla karşılaştıklarında hissedebilecekleri kaygıyı grup içinde paylaşarak azaltılmasına yardımcı olarak bireyi, çevresini incelemeye güdülendirerek, bireyin gerçekçi olmayan tercihlerini ve davranışları azaltacağı ve böylece mantıklı, etkili ve gerçekçi karar verme ve tercih yapma becerileri kazandırmada etkili olacağı düşünülmektedir (Kuzgun 1977, Ülkü 1976, Öncü 1991, Aksaz 1992, Aksel 1993).

Grup rehberliği yaşantısında birey merkezli yaklaşımın ilkeleri kullanılarak, bireylere etkili ve gerçekçi tercih yapabilme becerileri kazandırılabilir. Böyle bir ortamda danışmanın rolü ise, bireyin "benlik kavramının" açıklığa kavuşturulmasına yardımcı olma olarak belirtilmektedir (Tyler, 1961; Greenwald, 1978, Peavy, 1981; Patterson ve Eisenberg, 1983; Miller, 1988; George ve Dustin, 1988; Gazda, 1989).

Krumboltz ve ark., 1986; Leong, Leong ve Hoffman, 1987; Beyth- Marom ve ark., 1989'in bireysel ve grup rehberliği

uygulamalarında, bireylere yargılanmadıkları ve eleştirilmedikleri bir ortam sunularak karar verme durumunda karşılaştıkları belirsizlik ve kaygıyla başa çıkmaları sağlanmaya çalışılmaktadır. Gerçekçi tercih yapamayan bireyler böyle bir yaşantıdan sonra geçirdikleri yaşantıdaki grup içi etkileşimin de etkisiyle daha gerçekçi karar verme davranışı göstermektedirler. Bu görüşten hareketle uygulanan grup rehberliği programında da lise 1.sınıf öğrencilerinin yeteneklerine ilişkin algılarının gerçeklik düzeyinin artırılmasına ve böylece alan tercihi yaparken daha gerçekçi davranmalarına yönelik gerekli yardımı sağlayacağı beklenmektedir. Çünkü birey grup içerisinde aldığı geri bildirimlerle kendiyile ilgili bilgiler edinerek kendine daha uygun tercihler yapma olanağına ulaşabilmektedir.

Lise 1.sınıf ülkemiz eğitim sisteminde “yöneltme sınıfı”dır. Bireyin kendini tanıması, sınaması ve daha gerçekçi bir karar vermesi açısından bu sınıf düzeyinde yapılacak olan rehberlik yardımı bireyin yöneleceği alanı daha gerçekçi seçip bu önemli ve kritik tercihi daha gerçekçi yapması açısından çok önemlidir. Çünkü birey yapacağı tercih ile lisede okuyacağı alanı belirleyerek aynı zamanda gireceği üniversite programını ve dolayısıyla mesleğini belirleyecektir. Bu nedenle öğrencinin lise 1.sınıfta yapacağı alan tercihinin gerçekçiliği (bireyin

yeteneklerine uygunluğu) öğrencinin yaşamı için çok büyük önem taşımaktadır.

Lise 1.sınıf öğrencilerinin alan tercihi yapmalarında gerçekçi davranmalarına yani yeteneklerini dikkate alarak tercih yapmalarına grup rehberliğinin etkisini görmek amacıyla bu çalışmaya gerek duyulmuştur. Bu yüzden okullardaki rehberlik ve psikolojik danışma birimlerinde mesleki rehberlik hizmetleri bu noktada daha da önemli bir işlev kazanmaktadır. Çünkü lise öğrencileri üniversitede okumak istedikleri program tercihlerine lise 1.sınıfta yönelmektedirler. Öğrenciler üniversitede okumak istediği programlara göre lise 2.sınıftan itibaren Türkçe-Matematik (TM), sosyal bilimler (TS) veya fen bilimleri (MF) ağırlıklı alanlardan birisini tercih etme durumuyla karşılaşmaktadırlar. Birey yapacağı alan tercihi ile aynı zamanda gireceği üniversite programını ve dolayısıyla mesleğini tercih edeceği için alan tercihinin kendine uygun olması çok önem taşımaktadır.

Bu araştırmada grup rehberliğinin tercih edilmesinin nedeni, grup sürecinin ergenlerin akranlarından aldıkları geri bildirimlerle, hem kendilerine ilişkin bilgi sahibi olma, hem de gruptaki diğer üyelerle kendilerini kıyaslama olanağı bularak kendilerini daha gerçekçi tanıyabilme olanağı sunmasıdır.

Bu araştırma ülkemizde, lise 1.sınıf öğrencilerini, meslek seçimine götürecektir.

alan tercihi yapmaları öncesinde katıldıkları, yeteneklerine ilişkin algılarının gerçeklik düzeyini artırıcı grup rehberliğinin öğrencilerin gerçekçi alan tercihi yapmalarına etkisini görmemizi sağlayacak bir araştırma olması bakımından önemlidir.

Bu çalışmanın temel amacı, Lise 1. sınıf öğrencilerinin daha gerçekçi alan seçimi yapmalarına yardım edecek bir grup rehberliği programının geliştirilmesi ve bu programın etkililiğini test etmektir.

Grup rehberliğinin lise 1. sınıf öğrencilerinin alan tercihlerinde gerçekçi davranmalarına etkisi olup olmadığı araştırmaya değer bir sorun olarak ele alınmıştır. Bu amaçla araştırmada aşağıdaki denenceler oluşturulmuştur.

Grup rehberliği uygulamasına katılan lise 1.sınıf öğrencileri bu uygulamaya katılmayan öğrencilere oranla yeteneklerini algılamada daha gerçekçi davranacaklardır. Bu çerçevede;

1.1 Deneysel gruba öğrencilerinin, grup rehberliği uygulaması sonrasındaki kendi yeteneklerini algılamalarına ait puanları, uygulama öncesi puanlarına oranla, öğretmenlerin öğrencilere ilişkin gözledikleri yetenek puanlarına anlamlı bir biçimde yaklaşacaktır.

1.2 Kontrol grubu öğrencilerinin, kendi yeteneklerini algılamalarına ait öntest puanları ile öğretmenlerin

öğrencilere ilişkin gözledikleri yetenek puanları arasındaki fark sonrestte anlamlı bir değişim göstermeyecektir.

1.3 Deneysel grubundaki öğrencilerin uygulama sonrası kendi yeteneklerini algılamalarına ait puanlarının, uygulama öncesine oranla, öğretmenlerin öğrencilere ilişkin gözledikleri yetenek algı puanlarına, kontrol grubundaki öğrencilere göre daha fazla yaklaşacaktır.

2. YÖNTEM

2.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışma, grup rehberliğinin lise 1. sınıf öğrencilerinin, alan tercihlerinde gerçekçi davranmalarına etkisini saptamayı amaçlayan, deneysel bir araştırmadır.

Araştırmada öntest-sonrest kontrol gruplu split-plot desen kullanılmıştır. Desende birinci faktörü farklı deneysel işlem koşulları (deneysel-kontrol grupları), ikinci faktörü ise grup rehberliği uygulaması öncesi ve sonrası ölçümleri (öntest-sonrest) göstermektedir. Araştırmanın bağımlı değişkeni, öğrencilerin yetenek algısı düzeyleridir. Öğrencilerin yeteneklerine ilişkin uygulama öncesinde ve sonrasında öğrencinin kendisinden ölçümler elde edilmiştir. Ek olarak öğrencilerin yeteneklerine ilişkin öğretmenlerinden gözlenen puanlar (ölçüt) elde edilmiştir. Araştırmada grup rehberliği uygulamasının öğrencilerin algıladıkları yeteneklerinin ölçüt değer olan gözlenen

değerlere yaklaşmasında önemli bir etken olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırma gruplarına uygulanan deneysel işlemler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırma gruplarına uygulanan deneysel işlemler

GRUPLAR	ÖNTEST (ÖDÖ)	İŞLEM	SONTEST (ÖDÖ)
DENEY	X	Gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği (12 oturum)	X
PLASEBO KONTROL	X	Plasebo etkinlik (8 oturum)	X

2.2. UYGULAMA SÜRECİ

Bu araştırmada gerçekleştirilen uygulamalar gruplara göre aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır.

Uygulama yapmak için okul idaresinden izin istenerek, Öğrenci Değerlendirme Ölçeği (ÖDÖ) her bir öğrenciye ve onların derslerine giren tüm öğretmenlere araştırmanın başında uygulanmıştır.

Ölçeklere içten yanıt vermelerini sağlamak amacıyla araştırmayla ilgili açıklama yapılmıştır. ÖDÖ.’nün öğrenciler tarafından doldurulması sırasında öğrencilerin ölçeklerdeki yönergeleri okumaları yeterli görülmemiş ayrıca araştırmacı her öğrenci ile birebir ilgilenmiştir.

Grup rehberliği programının uygulanması aşamasında, deney grubundaki öğrencilere 5’er gün arayla, 12 oturum boyunca 90 dakika süren bireyin kendisini

anlamasına, özelliklerini tanımaya yardımcı olacak mesleki rehberlik programı uygulanmıştır.

Araştırmanın deneysel olmasının önemli bir koşulu da bağımlı değişkeni etkileyen, ancak araştırmada etkisi araştırılmayan iç ve dış geçerliği etkileyebilecek karıştırıcı değişkenlerin etkilerini kontrol altına almaktır. Sonuçlar ancak bu sayede nedensellik bağlamında değerlendirilebilir (Hovardaoglu, 2000). Araştırmada bu nedenle kontrol grubu kullanılmıştır.

Bir deney, bir de plasebo kontrol grubunun bulunduğu bu araştırmada deney grubuna, uygulanan programın gereği olarak, grup rehberliği programının içeriğinden söz edilmiştir. Plasebo kontrol grubuna ise 8 oturum süren, gerçekçi alan tercihi yapma grup rehberliği programı ile ilişkisiz plasebo (içi boş) etkinlik yapılmıştır. Ancak plasebo kontrol grubuna hazırlık görüşmelerinde, gerçekçi alan tercihi yapmada etkili olabilecek bir etkinliğin yapılacağı söylenmiş ve böylece gruptaki öğrencilerin alan tercihi yapmalarında gerçekçi davranma düzeylerini etkileyebilecek karıştırıcı değişkenler (araştırmacının deneklerin yararı için verdiği emek ve zamanın karşılığında deneklerin ona destek olmayı istemesi, oturum sonlarında sunulan yiyecek ve içecekler, içten ve saygıya dayalı ilişkilerin yer aldığı grup yaşantıları

geçirme, oturumlara zaman ayırmış ve emek harcamış olma, bir gruba seçilmiş olma ve aynı ölçeği tekrar almış olma) kontrol edilmeye çalışılmıştır.

Deney grubuna uygulanan gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programının tamamlanmasından sonra, sontest olarak deney ve kontrol gruplarına Öğrenci Değerlendirme Ölçeği (ÖDÖ) uygulanarak, grupların algılanan (ÖDÖ) sontest puanlarının, gözlenen (ÖDÖ) puanlarına yaklaşıp yaklaşmadığı test edilmiştir.

2.3. ÇALIŞMA GRUBU

Araştırma, 2000-2001 eğitim-öğretim yılında, Ankara Ferda Lisesi 1.sınıfında öğrenim gören öğrenciler arasından, yansız olarak seçilmiş 20 deney, 20 kontrol grubu öğrencisiyle yürütülmüştür. Araştırma, okulun öğrenci sayısının az olması ve lise 1.sınıfta okuyan öğrencilerin genelini aynı okulun ilköğretim okulundan gelen öğrenciler olması ve öğretmenlerin öğrencileri uzun süredir ve yakından tanıması nedeniyle adı geçen okulda yapılmıştır.

Gruplar oluşturulmadan önce, lise 1.sınıfta okuyan tüm öğrencilere, bir araştırma yapıldığı, bu araştırmanın gereği 40 öğrenci ile çalışılacağı bu öğrencilerin seçilmesinde öğrenci değerlendirme ölçeği fark puanlarının dikkate alınacağı ve bu nedenle öğrenci değerlendirme ölçeği

(ÖDÖ)uygulanan tüm lise 1.sınıf öğrencilerinin araştırmaya alınamayacağı söylenmiştir.

Denek seçimi şu yolla yapılmıştır. Tüm lise 1.sınıf öğrencilerine (toplam 55 öğrenci) ve bu öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerine (matematik, fizik, kimya, biyoloji, Türk dili, yabancı dil, coğrafya ve tarih dersi öğretmenleri) ÖDÖ uygulanmıştır. Öğrencilerin doldurduğu ÖDÖ sonuçları algılanan öntest puanlarını, Öğretmenlerin doldurduğu ÖDÖ sonuçları ise gözlenen puanlarını oluşturmuştur. Öğretmen ve öğrencilere uygulanan ÖDÖ arasındaki fark saptanmış ve farkı en fazla olandan başlanarak öğrenciler sıralanmıştır. Daha sonra bu sıralamadan yazı tura yoluyla öğrenciler seçilerek, farkı en fazla olan ilk öğrenci deney, ikinci öğrenci ise kontrol grubuna konularak 20 öğrenci deney, 20 öğrenci de kontrol grubuna yerleştirilerek deney ve kontrol grupları oluşturmuştur. Farkı en az olan 15 öğrenci ise hiçbir gruba alınmamıştır.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubunu Oluşturan Öğrencilerin Sayısal Dağılımları

Gruplar	Sayıları
Deney	20
Plasebo Kontrol	20
Toplam	40

2.4. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak Kuzgun'un (1993) geliştirdiği Öğrenciyi Değerlendirme Ölçeği (ÖDÖ) kullanılmıştır.

2.4.1. VERİLERİN TOPLANMASI

Öğrenci Değerlendirme Ölçeği (ÖDÖ), her derse ait yetenek puanlarını ölçen formdan oluşmaktadır. Yetenek puanını ölçen formda yeteneği değerlendirmede göz önüne alınabilecek yedi ölçüt vardır. Bu formların puanlanması "Öğrenci Değerlendirme Ölçeği puanlaması" bölümünde açıklanmıştır. Bu ölçek öğrenci ve öğretmenlerine uygulanmıştır. Öğrencilere öntest ve sontest olarak iki defa uygulanan bu ölçek öğrencilerin "algılanan yetenek öntest ve sontest puanlarını" oluşturmaktadır. Öğretmenlere ise yalnızca bir kez uygulanan bu ölçek "öğrencilerin gözlenen yetenek puanlarını" oluşturmaktadır. Bu puanlar üzerinde yapılan işlemde ise "öğrencilerin algılanan yetenek öntest ve sontest puanları ile gözlenen yetenek puanları" arasındaki farka bakılmaktadır. Eğer "algılanan yetenek sontest puanları" ile "gözlenen yetenek puanlarının" farkı "algılanan yetenek öntest puanları" ile "gözlenen yetenek puanlarının" farkından düşük çıkarsa bu sonuç öğrencilere uygulanan grup rehberliği programının öğrencilerin kendilerini (yeteneklerini)

gerçekçi tanımlarına etkisinin göstergesi sayılmıştır.

2.4.2. ÖĞRENCİ

DEĞERLENDİRME

ÖLÇEĞİ (ÖDÖ) YETENEK

FORMU PUANLAMASI

Ölçeği doldururken beş dereceli yanıt seçenekleri ve değerleri, yetenek düzeyi için 1 puan "hiçbir zaman", 2 puan "ara sıra", 3 puan "bazen", 4 puan "çoğu zaman", 5 puan "her zaman" biçimindedir. ÖDÖ yetenek formunda yeteneği değerlendirmede göz önüne alınabilecek ölçütler yedi tanedir. ÖDÖ'de her maddenin değeri aynı değildir. Çünkü maddeler bilgiyi öğrenmeden kavramaya doğru bir zorluk sırası izlemektedir. Bu nedenle ölçekteki maddelerin değeri ise şöyle olmuştur. 1.madde 0.25, 2.madde 0.50, 3.madde 0.75, 4.madde 1.00, 5.madde 1.25, 6.madde 1.50, 7.madde 1.75 puan değerindedir. Bir öğrencinin yetenek puanı olarak alabileceği en düşük puan 7, en yüksek puan ise 35 olabilir.

2.5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmanın, "gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği uygulamasına katılan deney grubu öğrencilerinin, bu uygulama sonrasında kendilerini algılamalarına ilişkin yetenek puanlarının uygulama öncesine göre, öğretmenlerin öğrencilerine ait gözlenen yetenek puanlarına yaklaşıcağına" ilişkin

denencelerini test etmek için ilişkili gruplar için t-testi kullanılmıştır.

Verilerin çözümlenmesinde $p < .05$ anlamlılık düzeyi benimsenmiş, anlamlı bulunanlar ise tabloda $p < .05$ olarak gösterilmiştir.

2.6. GERÇEKÇİ ALAN TERCİHİ YAPMA GRUP REHBERLİĞİ PROGRAMININ GENEL KAPSAMI VE ÖZELLİKLERİ

Araştırmacı tarafından geliştirilen gerçekçi alan tercihi yapma grup rehberliği programı, alan tercihi yapmada gerçekçi davranmayı etkileyen ve sürdüren etkenlere ilişkin bilgilendirme, gerçekçi tercih yapmada etkili olacak farkındalığı artırma, kendini ve çevreyi tanıma becerilerini kazandırmaya yönelik olarak yapılandırılmış grupla uygulanan bir program niteliğindedir. Bu nedenle programın bilgilendirmeye ve etkileşime dayalı bir program olduğu söylenebilir.

Gerçekçi alan tercihi yapma grup rehberliği programı, yapacakları alan tercihinin kendilerine uygunluğu konusunda kararsız olan ve sıkıntı yaşayan lise 1.sınıf öğrencilerinin birbirleriyle (kendi akran grubu içerisinde) duygu, düşünce ve davranışlarına ilişkin paylaşımlarda bulunarak onlardan geri bildirim olarak ve onlara geri bildirim vererek kendilerini tanımaları ve böylece kendilerine uygun alan tercihi yapma davranışlarına ilişkin

farkındalık kazanmalarını, farklı açılardan kendilerini değerlendirmelerini ve kendilerinin farkına varmalarını böylece gerçekçi alan tercihi yapma becerisi kazanmalarını sağlayacak biçimde yapılandırılmıştır. Programın içeriğinde bu amaçlara uygun alıştırmalar yer almaktadır. Programın doğru uygulanması sonucunda, gerçekçi yani kendine uygun alan tercihi yapmada sıkıntı yaşayan lise 1.sınıf öğrencilerinin kendilerine ve tercih yapacakları alanlara ilişkin daha geniş bir bakış açısı kazanarak kendilerine uygun tercih yapma yeterliğine ulaşmaları amaçlanmıştır.

2.7. GRUP REHBERLİĞİ UYGULAMASI

Grup rehberliğinde grup üyelerinin akran grubu içerisinde, sıcak, yargılayıcı olmayan, rahat ve kabul edici bir ortam içinde, kendilerini geliştirmeleri hedeflenmektedir. Bu rahatlatıcı ortamın, grup üyelerinin karar verme durumunda karşılaşılan belirsizlik ortamına dayanabilmelerine ve karar verme durumunda yaşadıklarını, grup içinde dile getirip, diğer grup üyeleriyle paylaşarak rahatlamalarına yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalarda, bireyin tercih yapma durumunda karşılaştığı belirsizlikle başa çıkmasına ve yaşadığı rahatsız edici duyguları azaltmaya yardımcı olmanın bireyin kendini uygun gerçekçi ve etkili

kararlar almasına yardımcı olacağı belirtilmektedir (Mendonca ve Siess, 1976; Gelatt, 1987). Greenwald'da (1978), psikolojik danışma sürecinin karar verme ile yakından ilişkili olduğunu vurgulamış ve özellikle grup rehberliği uygulamalarının katılanları gerçekçi tercih yapmaları konusunda geliştirmede etkili olacağını belirtmiştir.

Bu yüzden, araştırmanın deney grubuyla grup rehberliği uygulaması yapılmıştır. Grup uygulamaları araştırmacı tarafından yürütülmüştür. Grup rehberliği uygulamaları her biri haftada 90 dakika olan 12 oturumdan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan grup rehberliği programında, diğer rehberlik gruplarında da temel alınan aşağıdaki amaçların ulaşılması hedeflenmiştir;

1. Bireyin, grup içinde yeteneklerini daha iyi tanıma fırsatı bulması, potansiyelinin farkına varması.
2. Bireyin, akran grubu içinde, kişiler arası ilişkilerde kendini sına ve sosyal bir ortamda kişiliğini tanıma fırsatını bulması.
3. Bireyin, grup yaşantısındaki paylaşma ortamında problemlerin çözüme ve karar vermede yeni ve akılcı yollar bulabilmesi.

Bu temel amaçlara ulaşılmasında, grup liderinin bazı rolleri ve sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda grup liderinin rolü şu şekilde tanımlanmıştır.

1. Belirlenen amaçlara uygun bir grup ortamı oluşturmak.
2. Bütün grup üyelerinin gruba katılarak duygu ve düşüncelerini özgürce paylaşabilmelerini sağlamak.
3. Gruba katılan bütün üyelerin kendilerini tanıma ve geliştirme fırsatını bulmalarına yardımcı olma.

Bu araştırmada uygulanan grup rehberliği programında, grubu yöneten araştırmacı, öncelikle, birey merkezli yaklaşımın ilkelerine dayanarak gruba katılan üyelerin benlik kavramlarını tanımlarına yardımcı olmaya çalışmıştır.

Araştırmanın deney grubuna uygulanan grup rehberliği programının oturumları, yarı yapılandırılmış bir özelliğe sahiptir. Öncelikle araştırmacı tarafından kapsamlı bir alan taraması yapılmış ve benzer nitelikte geliştirilmiş olan programlar incelenmiştir. Daha sonra araştırmacı tarafından araştırmanın amaçlarına ve gruba katılacak olanlara kazandırılması hedeflenen ölçütlere uygun alıştırmaları içeren bir etkileşim grubu programı oluşturulmuştur. Grup rehberliği programı uygulamaları Ankara Ferda lisesinin rehberlik ve psikolojik danışma servisinde yapılmıştır.

3. BULGULAR

Araştırmanın denencelerini test etmek üzere deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilere öntest ve sontest olmak üzere iki kez, öğretmenlere ise uygulama öncesi bir kez Öğrenci Değerlendirme Ölçeği (ÖDÖ) uygulanmıştır.

Gerçekçi alan tercihi yapma grup rehberliği programının uygulandığı (deney grubu) ve uygulanmadığı (kontrol grubu) lise 1.sınıf öğrencilerinin kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin öntest-sontest puanlarıyla, öğretmenlerin öğrencilerin yeteneklerine ait gözlemlerini yansıtan puanlar incelenmiş ve öğrencilerin sontest puanlarının, ölçüt olarak alınan öğretmen puanlarıyla farkına bakılmıştır.

3.1. TÜM DERSLERE İLİŞKİN ALGILANAN VE GÖZLENEN YETENEK PUANLARI

Deney ve kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin, Matematik, Fizik, Kimya, Biyoloji, Türk Dili, Yabancı Dil, Coğrafya ve Tarih derslerinin tamamından elde edilen ve kendi yeteneklerini algılamalarına ait öntest - sontest puanları ile öğretmenlerinin onların yeteneklerine ilişkin gözlem puanlarının aritmetik ortalamaları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarının Algılanan Yetenek Öntest-Sontest Puanları ile Gözlenen Yetenek Puanlarına ait Ortalamalar (Tüm Grup)

		Yetenek		
		Algılanan öntest	Algılanan sontest	Gözlenen
Kontrol	20	193.01	193.65	160.55
Deney	20	194.26	179.48	160.13

Tablo 3 incelendiğinde, kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin puan ortalamasının öntestte 193.01, sontestte 193.65 olduğu, deney grubunu oluşturan öğrencilerin ise grup rehberliği uygulaması öncesi puanlarının aritmetik ortalamasının 194.26, buna karşın uygulama sonrası puanlarının ise 179.48 olduğu görülmektedir.

Öğretmenlerin, kontrol grubunu oluşturan öğrencilerin yeteneklerine ilişkin gözlemlerini gösteren ortalama puan 160.55 iken, bu puan deney grubu öğrencileri için 160.13’dür.

3.2. DENEY GRUBUNU OLUŞTURAN ÖĞRENCİLERİN, ÖNTEST VE SONTTEST YETENEK ALGILARININ, ÖĞRETMENLERİNİN GÖZLEM PUANLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Grup rehberliği programı uygulamalarına katılan deney grubu öğrencilerinin kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin uygulama sonrası puanlarının, uygulama öncesi puanlarına göre, öğretmenlerin gözlem puanlarına anlamlı biçimde yaklaşacağına ilişkin

araştırmanın 1.1 nolu denencesini sınamak amacıyla yapılan ilişkili gruplar için t-testi sonuçları Tablo 4’de verilmiştir.

Tablo 4. Deney Grubundaki Öğrencilerin, Öntest ve Sontest Yetenek Algı Puanları ile Öğretmenlerin Gözlem Puanları Arasındaki Farkların Farkının Anlamlılığı İçin İlişkili t- Testi Sonuçları (Tüm Dersler)

Ölçüm	n	X	S	Sd	t	p
Fark 1 (öntest - gözlenen)	20	34.12	27.71	19	5.04	.000
Fark 2 (sontest - gözlenen)	20	19.35	20.94			

Tablo 4 incelendiğinde, deney grubundaki öğrencilerin uygulanan grup rehberliği programı öncesi kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin puanları ile öğretmenlerin onların yeteneklerine ilişkin gözlem puanları arasındaki farkın aritmetik ortalamasının 34.12 olduğu, uygulanan grup rehberliği programı sonrasında ise bunun 19.35’e düştüğü ve farklara ait bu iki ortalama arasındaki farkın anlamlı olduğu görülmektedir ($t(19)=5.04$, $p<.001$).

Buna göre deney grubu öğrencilerinin uygulanan grup rehberliği programı öncesinde kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin puanları ile öğretmenlerin, öğrencilerin yeteneklerine ait gözlemlerine ilişkin puanları arasındaki fark, uygulanan grup rehberliği sonrasında anlamlı bir biçimde azalmıştır. Yani öğrencilerin kendi yeteneklerini

algılamalarına ait sontest puanları, öğretmenlerin onların yeteneklerini algılamalarına ait puanlarına yaklaşmıştır.

3.3. KONTROL GRUBUNU OLUŞTURAN ÖĞRENCİLERİN ÖNTEST VE SONTTEST YETENEK ALGILARININ ÖĞRETMENLERİNİN GÖZLEM PUANLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Grup rehberliği programı uygulanmayan kontrol grubu öğrencilerinin kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin öntest puanları ile öğretmenlerin, öğrencilerin yeteneklerine ilişkin gözlem puanları arasındaki farkın sontestte anlamlı biçimde değişmeyeceğine ilişkin araştırmanın 1.2 nolu denencesini sınamak amacıyla yapılan ilişkili gruplar için t-testi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5. Kontrol Grubundaki Öğrencilerin, Öntest ve Sontest Yetenek Algı Puanları ile Öğretmenlerin Gözlem Puanları Arasındaki Farkların Farkının Anlamlılığı İçin İlişkili t-Testi Sonuçları (Tüm Dersler)

Ölçüm	n	X	S	Sd	t	p
Fark 1 (öntest - gözlenen)	20	32.46	26.05	19	-1.03	.316
Fark 2 (sontest - gözlenen)	20	33.10	25.26			

Tablo 5 incelendiğinde, kontrol grubundaki öğrencilerin kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin puanları ile öğretmenlerin onların yeteneklerine ilişkin gözlem puanları arasındaki farkın aritmetik ortalamasının öntestte 32.46, sontestte ise 33.10 olduğu ve farklara ait bu iki ortalama

arasındaki farkın anlamlı olmadığı görülmektedir ($t(19) = -1.03, p > .05$).

Yani öğrencilerin kendi yeteneklerini algılamalarına ait sontest puanları, öğretmenlerin onların yeteneklerini algılamalarına ait puanlarına yaklaşmamıştır. Buna göre, kontrol grubu öğrencilerine kendi yeteneklerini daha gerçekçi algılamaları yönünde her hangi bir program uygulanmadığından, bu öğrencilerin kendi yeteneklerini algılamalarında bir değişim gözlenmemiştir.

3.4. DENEY VE KONTROL GRUBUNU OLUŞTURAN ÖĞRENCİLERİN ÖNTEST VE SONTTEST YETENEK ALGILARININ, ÖĞRETMENLERİNİN GÖZLEM PUANLARI İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Deney (Tablo 4) ve kontrol (Tablo5) grupları arasında elde edilen değişimler arasındaki farkın anlamlılığına ait araştırmanın 1.3 nolu denencesini test etmek amacıyla fark puanları üzerinden ilişkisiz gruplar için t-testi yapılmış ve sonuçları Tablo 6’de verilmiştir.

Tablo 6. Deney ve Kontrol Grubu Öğrencilerinin, Öntest ve Sontest Yetenek Algı Puanları ile Öğretmenlerinin Gözlem Puanları Arasındaki Farkın Anlamlılığına İlişkin t-Testi Sonuçları (Tüm Grup)

Grup	n	X	S	sd	t	p
Kontrol	20	-0.63	2.76	38	-5.15	.000
Deney	20	14.77	13.10			

Tablo 6’da görüldüğü gibi, kontrol grubundaki öğrencilerin kendi yetenek

algılarına ilişkin öntest puanları ile öğretmenlerin gözlem puanları arasındaki fark ile öğretmen ve öğrenciler arasında son testte elde edilen farktaki değişimin aritmetik ortalaması -0.63 iken, bu değişimin aritmetik ortalaması deney grubu öğrencilerinde 14.77 ’dir. Deney ve kontrol gruplarından elde edilen bu iki fark puanına ait ortalama puanlar arasındaki fark anlamlı bulunmuştur ($t(38) = -5.15, p < .001$).

Bu bulgu, deney grubu öğrencilerinin grup rehberliği uygulaması sonrası kendi yeteneklerini algılamalarına ilişkin puanlarının, uygulama öncesine göre, öğretmenlerin gözlem puanlarına, kontrol grubundaki öğrencilerin puanlarına oranla anlamlı bir biçimde daha fazla yaklaştığını göstermektedir.

4. TARTIŞMA VE YORUM

Bu araştırmanın amacı, gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programının, lise 1.sınıf öğrencilerinin kendi yeteneklerini daha gerçekçi algılamalarına etkisini saptamaktır. Bu çerçevede araştırmanın denencelerinde, grup rehberliği programına katılan öğrencilerin bu uygulamalardan sonra genel (tüm dersler bakımından topluca) yeteneklerini daha gerçekçi algılayacakları, buna karşın bu programa katılmayan öğrencilerin yeteneklerini algılama düzeylerinde bir değişimin olmayacağı ifade edilmiştir.

Elde edilen bulgular tüm dersler bakımından incelendiğinde, araştırmacı tarafından geliştirilen grup rehberliği programının öğrencilerin gerçekçi alan tercihi yapmalarında kendi yeteneklerini daha gerçekçi algılamalarına yol açtığını ortaya koymaktadır.

Bu araştırmada, grup rehberliği uygulamalarına katılan öğrencilerin kendi yeteneklerini daha gerçekçi algılamaları biçiminde ortaya çıkan sonuç, ülkemizde ve yurt dışında yapılan pek çok araştırma bulgusuyla da (Uysal 1970; Pallone ve Hosinsky 1966; Burgoyne 1979; Kuzgun 1983; İzci 1986) tutarlılık göstermektedir. Bu araştırmalarda öğrencilerin meslek seçimlerini benlik kavramlarına göre değil de, ideal benliklerine göre yaptıkları saptanmıştır. Bir başka anlatımla, öğrencilerin pek çoğunun kendi yeteneklerini gerçekte olduğu gibi değil de, olmasını istedikleri gibi algıladıklarını ortaya koymaktadır. Nitekim ülkemizde yapılan birçok araştırmada da, öğrencilerin alan ve meslek tercihlerini yaparken, çevrelerindeki kişilerin öneri ve telkinlerinden önemli oranda etkilendikleri ortaya konmuştur (Uysal 1970; Yıldırım 1972; Kuzgun 1978; Toker 1978; Oral 1983).

Kuzgun (1984) bir kimsenin meslek seçme kararının, yeteneklerini algılama ve değerlendirme derecesinden kaynaklandığı görüşündedir. İfade edilen yetenekler aynı

zamanda bireyin yeteneklerine ilişkin benlik kavramının da ifadesidir.

Kuzgun'un bulguları ile de desteklenen bu görüşler ayrıca, bazı danışma psikologları örneğin, Bordin (1943) ve Super (1957) tarafından da ileri sürülmüştür. Benlik kavramının bireyin davranışlarının belirleyicisi olduğu görüşünden hareket eden bu kuramcılar, meslek seçme davranışının da benlik kavramı tarafından belirlendiğini, bir başka ifade ile bireylerin meslek seçiminde bulunurken benlik kavramlarına uygun düşen etkinlikleri içeren mesleklere yöneldiklerini ileri sürmektedirler. Bordin, geçirilen yaşantılar ile bireyin kendisine ilişkin genel benlik kavramı ve algısının değişebileceği gibi, yeteneklerine ilişkin daha belirgin algılarının da değişebileceğini, böylece kendine ilişkin değerlendirmeleri değişen bireyin önceden tercih ettiği mesleği reddedebileceğini ya da bu mesleğe yönelebileceğini belirtmektedir (akt. Kuzgun 1983,1984). Super 'da (1963,1970) meslek seçiminin, bireyin kendinde bulunduğu inandığı özellikler ile seçmeyi düşündüğü mesleğe atfettiğe özellikler arasında uyum olduğunda gerçekleştiğini belirtmektedir.

Meslek seçme sürecinin temelinde, bireyin kendini ve meslekleri tanımasının önemi büyüktür. Birey kendini ve meslekleri ne kadar çok tanırsa, kendine uygun mesleğe yönelmesi de o kadar

artacaktır. Kendini tanıma, bireyin bir süreç olarak, değişik etkinliklerde kendini gözleyerek özellikleri konusunda bilinçlenmesiyle olanaklıdır (Ener 1980; Cromwell 1972; Woodwort 1972). İfade edilen yetenekler, bu yeteneklere ilişkin benlik kavramının ifadesidir. Kuzgun (1978) bireyin edilgen bir konumdayken sahip olduğu yeteneklerine bir anlam veremeyeceğini, onun farklı yeteneklerine ilişkin benlik kavramlarının ancak bir rol, bir durum, bir pozisyon, bir iş yaparken ve bir takım ilişkiler sistemi içinde davranırken oluşabileceğini belirtmektedir. Tan (1986) ise benlik kavramının bireyin mesleki davranışının belirleyicisi olduğunu, bireyin sürekli olarak yeteneğine, benliğine uygun bir rol bulma isteği içinde olduğu görüşündedir. Rosey de bireyin kendisi ile yaşantılarının bağdaşmasının onun olgunlaşmasını ve uyum yeteneğini arttırdığı düşüncesindedir (Akt. Kuzgun 1984).

Yukarıda da belirtildiği üzere, bu araştırma kapsamında elde edilen bulgular, uygulanan grup rehberliği programının öğrencilerin kendilerini daha gerçekçi algılamaları üzerinde çok büyük bir oranda etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Ancak bu araştırmanın sonucu, alanda daha önce yapılmış benzer araştırma bulguları ile de bütünleşerek gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programının etkili olduğuna ilişkin

deneysel sonuçlara yeni bir bulgu sağlayarak, daha önce yapılmış bulgulara da katkıda bulunmuştur.

Bu araştırma, ülkemizdeki gerçekçi alan tercihi yapmaya ilişkin kaynakların sınırlılığına dikkat çekerek, rehberlik ve psikolojik danışma alanına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, araştırma kapsamında geliştirilen ve öğrencilerin kendi yeteneklerini daha gerçekçi tanımaları üzerinde etkili olduğu saptanan yapılandırılmış bir grup rehberliği programının benzer alanlarda geliştirilecek çeşitli programlara da yol gösterici nitelikte katkıda bulunacağı söylenebilir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Bu araştırma kapsamında geliştirilen gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programı öğrencilerin kendilerini algıladıkları yeteneklerini ölçüt olarak alınan gözlenen yeteneklere yaklaştırdığı ve öğrencilerin kendilerini daha gerçekçi algılamalarını sağladığı saptanmıştır. Etkililiği saptanan bu program M.E.B. ile işbirliği yapılarak mesleki rehberlik kapsamında okullarda kullanılması sağlanabilir.

2. Bu araştırma sonuçları göstermektedir ki araştırma kapsamında geliştirilen gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programı araştırmaya katılan deney grubu öğrencilerinin kendi yeteneklerini daha

gerçekçi tanımlarında etkili olmuştur. Bu sonuca dayanarak, ders öğretmenlerinin kendi dersleri içerisinde öğrencilerine kendi derslerinde gerekli yeteneklere ilişkin bilgi vermesi ve öğrencilerinin yeteneklerine ilişkin gözlemleri sonucu oluşan geribildirimler vererek öğrencilerin kendilerini daha gerçekçi tanımları sağlanabilir.

3. Bu araştırma kapsamında geliştirilen gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programı daha kısa sürede (8-10 oturum) ve daha kolay uygulanabilir bir içerikle hazırlanıp etkililiği test edilebilir.

4. Bu araştırma kapsamında geliştirilen gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programı daha alt sınıflarda (6.7.8. sınıflarda) ve daha zengin içerikle hazırlanıp etkililiği test edilebilir.

5. Bu çalışmada kullanılan ölçme aracı olan Öğrenci Değerlendirme Ölçeğine (ÖDÖ) ilişkin daha güçlü veriler elde etmek için bu araç eğitim bakımından farklı eğitimler veren teknik liseler ve meslek liseleri öğrencilerinden alınacak örneklerle de karşılaştırmalı çalışma yapılabilir.

6. Gerçekçi alan tercihi yapmaya yönelik grup rehberliği programının uygulandığı deney ve programın uygulanmadığı kontrol gruplarında olan öğrencilerin yaptıkları alan tercihlerinin

kendilerine uygunluğu lise 2.sınıfta öğrenciler takip edilerek programın kalıcı etkisine ilişkin daha sağlam kanıtlara ulaşılabilir.

7. Öğrencilerin yaptıkları alan ve meslek tercihlerinin ailelerinin sahip oldukları kültür yapısıyla, ekonomik düzeyleriyle ve kardeş sayılarıyla ilişkilerine bakılarak daha ayrıntılı ve zengin grup rehberliği programı hazırlanabilir.

8. Okul psikolojik danışmanları tarafından her öğretim kademesindeki öğrencilerin kendilerini ve meslekleri tanıma düzeyleri bulunarak bu öğrencilere kendilerini ve meslekleri tanıtıcı özel etkinlik programı oluşturulabilir ve etkililikleri incelenebilir.

6. KAYNAKLAR

Aksaz Kulaksızoğlu, N. (1992). Bilgi Verici Danışmanlığın Otistik Çocuğu Olan Anne- Babaların Kaygı Düzeylerine Etkisi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Aksel, G. (1993). Öğrencilerin İlgi Ve Yeteneklerini Kendileri Ve Öğretmenleri Tarafından Değerlendirilmesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara

- Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Beyth-Marom, R. Ve Ark. (1989). Teaching Decision Making To Adolescents: A Critical Review. Carnegie Council On Adolescents Development. Washington, DC, 52.
- Bordin, E.S. (1943). A Theory Of Vocational Interests As Dynamic Phenomena. Education And Psychology Measurement, 3: 49-66.
- Burgoyne, P.H. (1979). “Concepts Of Present Self, Expected Self, And İdeal Self İn Vocational Preferences And Expectations.” Journal Of Vocational Behavior, 14: 134-144.
- Cromwell, R.F. & M.D. Parmenter (1972). Yarıncı Mesleğinizi Planlayınız. (Çev: Remzi Öncül) MEB, PAKD, Rehberlik ve Araştırma Bölümü, 24.
- Ener, J. (1980). “Rehberlik Alanında Derinliğine Araştırma Programları Geliştirilmesi.” Eğitimde Rehberlik Araştırmaları. 19-22.
- Gazda, G.M. (1989). Group Counseling: A Developmental Approach. Allyn And Bacon: Boston, 490.
- Gelatt, H.B. (1989). Positive Uncertainty: A New Decision-Making Framework For Counseling. Journal Of Counseling Psychology, 36, 252-256.
- George, R.L. & Dustin, D. (1988). Group Counseling: Theory And Practice. Prentice Hall: New Jersey, 256.
- Greenwald, H. (1978). Direct Decision Therapy, In, James C. Hansen. Ed., Counseling Process and Procedures, Macmillan: Newyork, 402-409.
- Hovardaoğlu, S. (2000). Davranış Bilimleri İçin Araştırma Teknikleri. Ankara: ve-Ga Yayınları.
- İzci, A. (1986). Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Benlik Ve İdeal Benlik Kavramlarının Tercih Edilen Ve Seçilen Meslek Kavramları İle Bağdaşım Düzeyleri (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü
- Kivlighan, D.M.& Jr. (1990). Career Group Therapy. The Counseing Psychologist, 18, 64-79.
- Krumboltz, J.D., Kinnier, R.T., Rude, S., Scherba, D.S. & Hamel, D.A. (1986). Teaching A Rational Approach To Career Decision Making: Who Benefits Most?

- Journal Of Vocational Behavior, 29, 1-6.
- Kuzgun, Y. (1978). "Ben Kavramı Ve Meslek Seçimi". Psikoloji Dergisi. 4: 12-17.
- Kuzgun, Y. (1983). Benlik ve İdeal Benlik Kavramlarının Tercih Edilen Meslek Kavramı İle İlişkisi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 16, 1.
- Kuzgun, Y. (1984). Mesleki Rehberlik. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayını.
- Kuzgun, Y. (1993). "Ders Geçme Ve Kredi Sisteminde Öğretmenin Rolü" Yaşadıkça Eğitim (Kasım, Aralık), Sayı: 31, S. 6-11.
- Leong, S.L., Leong, F.T.L. & Hoffman, M.A. (1987). Counseling Expectations Of Rational, Intuitive And Dependent Decision Makers. Journal Of Counseling Psychology, 34 (3), 261-265.
- Meier, S.T. (1991). Review, Vocational Behavior, 1988-1990: Vocational Choice, Decision-Making Career Development Interventions, And Assessment. Journal Of Vocational Behavior, 39, 131-181.
- Mendonca, J.D. & Siess, T.F. (1976). Counseling For Indecisiveness: Problem- Solving And Anxiety Management Training. Journal Of Counseling Psychology, 23 (4), 339-347.
- Mendonca, J.D. & Siess, T.F. (1976). Counseling For Indecisiveness: Problem-Solving And Anxiety Management Training. Journal Of Counseling Behavior, 39, 131-181.
- Miller, M.J. (1988). Restating A Client-Centered Approach To Career Counseling. Journal Of Employment Counseling, 25, 64-69.
- Oral, T. (1983). ÖSYS Katılan Adayların Yüksek Öğretim Programı Tercihleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara: ÖSYM Yayını.
- Öncü, H. (1991). Grupla Mesleki Psikolojik Danışmanın Lise Öğrencilerinin Meslekleri Tercihlerine Etkisi (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pallone, N.J.& M. Hosinsky (1966). "Reality Testing A Vocational Choice: Congruence Between Self, İdeal And Occupational Percepts Omang Student Nurses." Personnel And Guidance Journal, 45: 666-670.

- Patterson, L.E. & Eisenberg, S. (1983). The Counseling Process, Houghton Mifflin: Boston, 259.
- Peavy, R.V. (1981). Counseling Adults For Decision-Making: A Pragmatic Orientation. Canadian Commission Of Employment And Immigration: Ottawa (Ontario), 249.
- Super, D.E. (1957). The Psychology Of Careers. New York: Harper And Row Publishers, S.302- 304.
- Super, D. & Crites, O.J. (1963). Career Development: Self-Concept Theory. Newyork: College Entrance Examination Board.
- Super, D.E. & Bohn, M.J. (1970). Occupational Psychology. California: Wadsworth Publishing Comp., 1970, S. 435.
- Şahin, C. (1997). Mesleki Rehberlik. Kırşehir: G.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Toker, F. (1978). ÖSS'ye Giren Adayların Yüksek Öğretim Programlarını Tercihleri Üzerine Bir Araştırma. Ankara: ÜSYM-AB, 40-77-0011.
- Tyler, L.E. (1961). The Work Of The Counselor (Second Ed.), Appleto-Century-Crofts,Inc. : Newyork, 327.
- Uysal, Ş. (1970). Bireysel Ve Toplumsal Faktörlere Göre Lise Öğrencilerinin Meslek Seçimleri (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Ülkü, S. (1976). Lise 1.Sınıflarda Uygulanan Bir Grup Rehberliği Programının "Yönelme" Açısından Etkililiğinin Araştırılması (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Fakültesi.
- Woodworth, R.S. & M.R. Sheehan (1972). Meslek Seçimi. (Çev: Remzi Öncül), İkinci Baskı. Ankara: MEB, PAKD Yayını.